

МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ДІЛОВИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті доведено, що правильна організація навчального процесу забезпечує сформованість ділових якостей, які необхідні у професійній діяльності. Обґрунтовано переваги проектної діяльності на заключному етапі реалізації розробленої автором технології.

Ключові слова: навчальна діяльність, ділові якості, проектування.

В статье доказано, что правильная организация учебного процесса обеспечивает формирование деловых качеств, необходимых в профессиональной деятельности. Обоснованы преимущества проектной деятельности на заключительном этапе реализации разработанной автором технологии.

Ключевые слова: учебная деятельность, деловые качества, проектирование.

The fact that correct organization of educational process provides forming of professional qualities, necessary in professional activity. The advantages of using of project activity are grounded on a final implementation of the technology developed an author phase.

Keywords: educational activity, professional qualities, planning.

Актуальність. Одним із провідних видів діяльності студентів у педагогічному процесі є навчальна діяльність (навчання), що характеризується регулярністю, регламентацією, тривалістю, контрольованістю, обов'язковістю. Навчальна діяльність - одна сторона процесу навчання, яку можна розглядати як взаємодію викладача і студента. Правильна організація цього процесу забезпечує сформованість ділових якостей, які необхідні в подальшій життєдіяльності, у тому числі професійній діяльності. Підвищений інтерес до проблеми формування ділових якостей студентів диктується соціальним замовленням суспільства і сприяє інтенсивному розвитку дослідження у цій сфері.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми формування ділових

якостей студентів, її соціальна значущість і недостатня розробленість визначили тему статті.

Ступінь дослідження. У зарубіжній педагогіці цій проблемі присвячені праці багатьох учених (Т. Гоббс, Ж.-П. Кантен, М. Монтень, Т. Мор, Дж. Море, Р. Соломон, К. Ясперс та ін.). Вітчизняні дослідження цієї проблеми розгорталися у таких напрямках: розробка концепції формування ділових якостей; інтенсивне впровадження теорії і методики діагностики можливостей реалізації технології формування ділових якостей; розробка проблеми прогнозування розвитку якостей (В. Андрєєв, П. Блонський, З. Гіптерс, П. Керженцев, М. Лукашевич, А. Макаренко, Л. Михальова, О. Наумова, Н. Нікіфорова, О. Полякова, В. Помелов, О. Селезньова, Л. Фуксон, В. Хмелько, Н. Чабан).

Мета написання статті - характеристика можливих шляхів реалізації технології формування ділових якостей студентів.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія викладача й студентів здійснюється за допомогою спілкування. Спілкування з метою навчання має інформаційний аспект; є й засобом організації пізнавальної діяльності студентів (організаційний аспект); воно також виховує (виховний аспект).

У результаті визначеної діяльності, організованої викладачем, здійснюється ділове спілкування: викладача і студентів, викладача із групою студентів або всіх студентів (із групою). Якщо навчальна діяльність під час заняття організована як спільна групова, то ділове спілкування виникає й здійснюється між викладачем і групами студентів, між студентами усередині групи й між групами студентів.

Формувальний експеримент здійснювали одночасно за двома основними напрямками:

- по-перше, на заняттях створювали ситуації спільної діяльності, а також використовували можливості змісту кожного навчального предмету для формування ділових якостей;
- по-друге, із групами студентів проводилися спеціально організовані

заняття, які давали їм можливість поглиблювати досвід ділового спілкування (аналізувати ситуації, обирати найбільш ефективний шлях для досягнення мети спільної діяльності, розробляти проекти тощо).

Головною метою формувального експерименту була реалізація етапів технології щодо формування ділових якостей студентів у процесі навчання. Для кожного з етапів визначались мета і завдання, відбирався зміст навчального матеріалу, обирались форми і методи їх реалізації.

На всіх етапах реалізації розробленої технології широко запроваджували групові форми навчально-пізнавальної діяльності та інтерактивні методи навчання, особливу увагу серед яких приділяли проектам та ситуаційно-рольовим іграм, що імітують реальні ситуації спільної діяльності й спілкування, аналіз й обговорення запропонованих студентами рішень заданих ситуацій спілкування.

На першому - *мотиваційно-цільовому* - етапі технології вирішували такі завдання:

1) усвідомлення студентами необхідності бути діловою людиною, потреби в розвитку ділових якостей. Особливою формою роботи стали індивідуальні консультації, які допомагали підвищувати самооцінку студентів, спонукали до діяльності та появи інтересу до неї, формували в студентів уявлення про ділову людину, яка може керувати собою і обставинами;

2) формували потребу в розвитку ділових якостей, необхідність оволодіння знаннями, важливими для ділової людини, позитивне ставлення до проектної діяльності. З цією метою проводили таку роботу:

- роз'яснювали значення становлення себе як ділової особистості;
- створювали життєві ситуації та вирішували їх разом зі студентами;
- ознайомлювали студентів із біографіями видатних ділових людей світу;
- розігрували рольові ситуації, проводили групові та індивідуальні вправи, що допомагали зрозуміти та усвідомити особливості внутрішнього

стану, власні переживання тощо;

- ознайомлювали студентів з основами проектної діяльності, пам'яткою щодо створення проектів тощо.

Формуванню позитивної мотивації до оволодіння студентами вміннями ділового спілкування сприяло проведення бесід, дискусій, вирішення складних і конфліктних «життєвих» ситуацій.

На практичних заняттях здійснювалося тестування, метою якого було виявлення провідних типів психологічних бар'єрів, що виникають у процесі сумісної навчальної діяльності, а також здатності студентів до їх подолання в процесі сумісної діяльності.

Крім того, спеціально розробили творчі завдання з елементами аналізу рефлексії й самоаналізу власної діяльності та діяльності своєї групи. Застосовували бесіди-діалоги в парах, трійках, внутрішньогрупові обговорення ділових, професійних, соціальних, життєвих проблем, групові бесіди професійного характеру викладача зі студентами, індивідуальні бесіди зі студентами, рольові й ситуаційні ігри, які мали як повчальний, так і діагностичний характер. Занурення в уявну ситуацію дозволяло студентам програвати різні ролі, добровільно приймаючи на себе виконання певних правил, формуючи власну систему життєвих, професійних уявлень і понять.

На другому - *інформаційно-когнітивному* - етапі технології студентам надавали інформацію, необхідну для формування ділових якостей на основі створення проектів.

На заняттях викладачі давали історичну довідку про виникнення методу проектів, розповідали про різноманітні типи проектів, дидактичні можливості проектної діяльності, про те, які знання, уміння, навички студенти можуть придбати під час роботи над проектом, знайомили із вимогами до оформлення й презентації майбутніх проектів:

1. Тема проекту має бути повністю розкрита.
2. Матеріал має бути логічно викладений, бути цікавим, оригінальним, проблемним, відрізнятися новизною.

3. Проект має містити ілюстрації, фотографії, слайд-презентацію тощо.

Крім того, викладач давав пам'ятки, список веб-сайтів для пошуку інформації, давав практичні поради, як краще представити той або інший проект, пропонував план роботи над проектом, де була представлена діяльність студента на кожному етапі.

Оволодіння студентами знаннями про ділові якості та їх реалізація в спеціально створених обставинах, успішні дії в різних функціонально-рольових позиціях у ситуаційно-рольових іграх на другому (інформаційно-когнітивному) етапі були підґрунтям третього (практично-діяльнісного) етапу формування ділових якостей.

На цьому етапі ускладнився зміст лекцій, які часто переходили в дискусії про проблеми ділового спілкування. Студенти демонстрували свої знання про ділове спілкування й способи його реалізації. У ситуаційно-рольових іграх виявляли високий ступінь активності й самостійності, високий рівень розвитку ділових якостей.

Без керівництва викладача (але з його допомогою при необхідності) обговорювали й вирішували ситуації взаємодії, які виникали в природно існуючому педагогічному процесі (у спільній діяльності на заняттях); аналізували прояви власних ділових якостей, своїх дій у функціонально-рольових позиціях. Уже досить вільно студенти застосовували перцептивні й емпатійні здібності, вербальні й невербальні способи впливу, виконуючи вправи, «програючи» різні ситуації.

Головний результат реалізації третього (практично-діяльнісного) етапу - вільний «перенос» студентами ділових якостей в нові ситуації спільної навчальної діяльності в природно існуючому навчальному процесі.

Отже, на третьому - *практично-діяльнісному* - етапі реалізації запропонованої нами технології студенти безпосередньо оволодівали діловими якостями в процесі навчальної взаємодії, проектувальної діяльності, набували досвіду спілкування у спеціально організованій

діяльності щодо формування ділових якостей.

На цьому етапі студент представляє результат своєї діяльності, своїх зусиль - проект. Підсумком стає оцінка проекту викладачем й іншими студентами, обговорення його достоїнств і недоліків. Тут важливо так організувати навчальний процес, щоб результат перетворити на стимул подальшої діяльності (у тому числі проектної). Завдання викладача - адекватно оцінити сам проект як результат самостійної пізнавальної діяльності й зусилля, витрачені в процесі його створення. Якщо проект виявився вдалим, викладач, щоб створити «ситуацію успіху», виражав своє задоволення, хвалив студента, указував на достоїнства, звертав увагу студентів на позитивні моменти, креативні знахідки, які вони можуть використовувати в подальших проектах. Викладач емоційно схвалював проект, давав установку на подальшу успішну роботу. Якщо проект був не зовсім вдалим, викладач спочатку вказував на його достоїнства, підмічав позитивні моменти, потім тактовно вказував на недоліки, націлюючи студента на те, що якщо при створенні наступного проекту він буде більш уважним і відповідальним, прикладе більше зусиль, то проект буде більш успішним.

Для студентів із низьким рівнем прояву ділових якостей був потрібний особливий індивідуальний підхід. Викладач ніяк не можна було занижувати їхню самооцінку, оцінюючи їхній проект. Інакше можна б було позбавити їх мотивації до подальшої діяльності. Тут було потрібно оцінити зусилля, які були витрачені, придбання студентом досвіду, підвищення його рівня знань у сфері проектної діяльності, особистісне зростання. Для таких студентів «ситуація успіху» є найбільш важливою, тому що є основою для формування мотивів майбутньої діяльності, розвитку їхніх ділових якостей.

Здобуваючи позитивні емоції від проектної діяльності, студент психологічно пов'язує її з успіхом, задоволенням. З'являється бажання ще раз відчути ці емоції. Студент здобуває впевненість у своїх силах, стає активним суб'єктом навчальної діяльності, усвідомлює себе як креативну

особистість, здатну до подальшого позитивного розвитку. Підвищується його самооцінка. У результаті ми отримуємо студента з прагненням до досягнення успіху в діяльності, охочого до самореалізації, активного творця.

Під час реалізації проектної діяльності були використані такі прийоми створення «ситуації успіху»: позитивний настрій; заохочення; похвала. Слід зазначити, що на цьому етапі яскраво виявилася проблема організації навчальної діяльності студентів.

Висновки. Отже, хід дослідження показав, що формування ділових якостей студентів педагогічних університетів може бути успішним у процесі співробітництва «студент-викладач». Експериментально доведено, що реалізація технології формування ділових якостей студентів сприяє підвищенню рівня їх сформованості. Успішність реалізації технології формування ділових якостей студентів та достовірність отриманих результатів підтверджується комплексною методикою дослідження, проведеного з урахування особливостей студентів.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що мета дослідження досягнута, усі завдання успішно вирішені й вони можуть служити базою вдосконалення процесу формування ділових якостей студентів у позааудиторний час.

До подальших напрямів дослідження слід віднести проектування та реалізацію індивідуальних і групових стратегій, як спосіб можливості реалізації технології формування ділових якостей студентів.

Література:

1. Андреев В.И. Эвристика для творческого саморазвития / В.И. Андреев. - Казань, 1994. - 24
2. Михалева Л.Г. Формирование базисных деловых качеств у старшеклассников: Автореф. дисс. канд.пед.наук / Л.Г. Михалева. - Красноярск, 1995. - 22 с.
3. Пидкасистый П.И., Хайдаров Ж.С. Технология игры в обучении и

- развитии / П.И. Пидкасистый, Ж.С. Хайдаров. - М.: Российское педагогическое агентство, 1996. - 660 с.
4. Сериков В.В. Личностно ориентированное образование: концепция и технология / В.В. Сериков. - Волгоград: Перемена, 1994. - 154 с.
 5. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В.В. Сериков. - М.: «Логос», 1999. - 272 с.
 6. Фридман Л.М., Пушкина Т.И., Каплунович И.Я. Изучение личности учащихся и ученических коллективов / Л.М. Фридман, Т.И. Пушкина, И.Я. Капяцнович. - М.: Просвещение, 1998. - 207 с.
 7. Фуксон Л.М., Некрасова Н.И., Селезнева Е.Н. Некоторые аспекты психологопедагогической технологии формирования учебной мотивации деловых качеств личности школьников / Л.М. Фуксон, Н.И. Некрасова, Е.Н. Селезнева // Сб.: Проблемы регионального развития в системе школьного образования. Материалы научно-педагогической конференции. - Калининград, 1995. - С. 28 -31.
 8. Щуркова Н.Е. и др. Новые технологии воспитательного процесса / Н.Е. Щуркова и др. - М.: Новая школа, 1994. - 112 с.